

ΟΥΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Δ η μ ή τ ρ ι ο ς Ε ύ θ. Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α ς

Τὸ πλούσιο¹ καὶ ἀρκετὰ ἰσχυρὸ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νησί τῆς Θάσου, τὸ ὁποῖο κατὰ καιροὺς μπόρεσε νὰ σταθῆ ὄρθιο ἀπέναντι σὲ μεγάλες δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ἡ Ἀθήνα, ἡ Σπάρτη², ἡ Μίλητος, ἡ Περσία καὶ ἡ Μακεδονία³, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὴ μακεδονικὴ κυριαρχία τὸ 196 π.Χ. συνέχισε ἐπὶ ἀρκετοὺς αἰῶνες νὰ ἀκμάζει εἴτε ὡς τύποις «ἐλευθέρᾳ πολιτεία» (*civitas libera*)⁴ εἴτε ὡς τμημα ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους μετὰ τὴ βαθμιαία, ὡς φαίνεται, ἔνταξιν καὶ ὑπαγωγὴ τῆς Θάσου στὸ *Imperium Romanum*⁵, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὶς ἄλλες ἐλεύθερες πολιτεῖες

1. Πβ. τὴν παροιμιώδη φράση: **Θάσος ἀγαθῶν: ἐπὶ τῶν εὐδαίμονα καὶ λαμπρὸν ἀποδείξει τινα ἐπαγγελλομένων** (Σοῦδα s.v. Θάσος)· βλ. καὶ *C. Fredrich*, Thasos, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athen. Abteil.* 33 (1908), 217 καὶ *Bernard Holtzmann*, *Des mines d'or à Thasos, Thasiaca*, BCH, Suppl. V (1979), 345.

2. *Γεωργίου Ἀ. Παπαντωνίου*, Ἡ ἀποστασία τῶν Θασίων καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν εἰλώτων, *ΕΕΦΣΠΑ* 15 (1964-65), 271-274.

3. Βλ. *Alexandru Avram*, *Zu den Handelbeziehungen zwischen Histria und der Insel Thasos im Lichte der Amphorenstempel*, *Klio* 70 (1988), 405.

4. Βλ. *Liv.* 33, 30, 1-3· *Plin.* N.H. 4, 12, 23 (73)· *Auct. ad Her.* 54, 68· *Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν*, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. 6ος, Ἑλληνισμὸς καὶ Ρώμη (30 π.Χ.-324 μ.Χ.), 139-140 καὶ *Μιχαήλ Ἰ. Παπαμιχαήλ*, Ἡ ρωμαϊκὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Θάσου, *Θασιακὰ* 7 (1990-1991), *Πρακτικὰ Α΄ Συμποσίου Θασιακῶν Μελετῶν*, Καβάλα 1992, 182-185.

5. Ἀρχικῶς ἡ Θάσος ὑπήχθη στὴ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (*provincia*) τῆς Μακεδονίας, ἡ ἐγκατάστασις δὲ ρωμαϊκῆς φρουρᾶς στὸ νησί μαρτυρεῖται ρητῶς περὶ τὸ 85 π.Χ. στὸ ἀμφισβητούμενο συγγραφέντος ἐγχειρίδιου περὶ ρητορικῆς «*Rhetorica ad Herennium*»: *Letnum praeteriens cepit, inde Thasi praesidium reliquit*,... (4, 68). Βλ. καὶ *Μιχαήλ Ἰ. Παπαμιχαήλ*, *op. cit.*, 182-183. Ἀργότερα ἡ Θάσος ὑπήχθη στὴ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία

τις ελληνικές στην Εὐρώπη και στην Ἀσία. Σαφῆ ἔνδειξη τῆς ἀκμῆς αὐτῆς τῆς Θάσου κατὰ τὴ ρωμαϊοκρατία ἀποτελοῦν τὰ πλούσια ἀρχαιολογικά εὐρήματα τῆς περιόδου⁶, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτισμικὴ ἀνθροση τοῦ νησιοῦ κατὰ τὴν περίοδο αὐτήν.

Πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση φαίνεται νὰ κινοῦνται καὶ οἱ μαρτυρίες Λατίνων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι ἀρκετὰ συχνὰ μνημονεύουν τὴ Θάσο. Τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινε, ἂν τὸ μικρὸ σὲ ἔκταση νησί βρισκόταν σὲ παρακμὴ καὶ δὲν παρουσίαζε ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Τὰ σχετικὰ κείμενα ἀναφέρονται:

α) στὸ οἰκολογικὸ σύστημα·

β) στὴν πολιτισμικὴ γνώση καὶ στὸ οἰκονομικὸ σύστημα τοῦ νησιοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

α) Τὸ οἰκολογικὸ σύστημα

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Θάσου ἀποτελεῖται ἀπὸ πετρώματα μαρμάρου, γνευσίου καὶ σχιστολίθου⁷ καὶ ὅτι τὸ νησί ἀνέκαθεν φημιζόταν γιὰ τὰ μάρμαρά του. Ἡ φήμη αὐτὴ εἶναι καὶ σήμερα νωπὴ στὸ νησί, ὅπου συναντᾶται καὶ ἡ παράδοση ὅτι τὰ μάρμαρα τῆς Ἀλυκῆς χρησιμοποιήθηκαν κατὰ τὸ χτίσιμο τῆς Ἀγίας Σοφίας στὴν Κωνσταντινούπολη⁸. Συχνὲς εἶναι ὡς ἐκ τούτου οἱ μαρτυρίες γιὰ τὰ μάρμαρα τῆς Θάσου καὶ σὲ λατινικά κείμενα.

Στὸ ἔργο τοῦ Βιτρούβιου «De architectura», ποῦ γράφηκε γύρω στὸ 25 π.Χ., διαβάζομε ὅτι οἱ Ἐφέσιοι, προκειμένου νὰ χτίσουν τὸ ναὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ἀποφάσισαν νὰ ἀναζητήσουν μάρμαρα ἀπὸ τὴν Πάρο, τὴν Προκόννησο, τὴν Ἡράκλεια καὶ τὴ Θάσο: *cum autem cives Ephesiorum cogitarent fanum Dianae ex marmore facere decernerentque, a Paro, Proconnesso, Heraclea, Thaso uti marmor peteretur, ...*⁹.

χία τῆς Θράκης, τὴν ὁποία ἴδρυσε τὸ 46 μ.Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος καταλύοντας τὰ προνόμια τῶν ἡγεμόνων τῆς Θράκης, βλ. Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, op. cit., 202.

6. Βλ. C. Fredrich, op. cit., 235 καὶ Δημητρίου Εὐθ. Κουτρούμπα, Οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὰ προϊόντα τῆς Θάσου, Θεσιακὰ 7 (1990-1991), Πρακτικὰ Α' Συμποσίου Θεσιακῶν Μελετῶν, Καβάλα 1992, 197.

7. Βλ. Ernst Meyer, Thasos, εἰς: Konrat Ziegler - Walter Sontheimer - Hans Gärtner, Der Kleine Pauly, Lexikon der Antike, τόμ. 5, 651.

8. Βλ. σχετικῶς ΚΕΕΛ (= Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), χειρόγραφο ὑπ' ἀριθμὸν 4200, σ. 203 καὶ 205 (συλλογὴ Ἄνας Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, νομὸς Καβάλας 1983).

9. Vit. 10, 2, 15 (251). Πβ. Norman Herz, Classical Marble Quarries of Thasos,

Ὁ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος (23-79 μ.Χ.) γράφει ὅτι τὸ μάρμαρο τῆς Θάσου ἦταν ἐφάμιλλο ἐκείνου τῶν Κυκλάδων καὶ κάπως ὠχρότερο ἀπὸ τὸ μάρμαρο τῆς Λέσβου καὶ ὅτι οἱ καλλιτέχνες γιὰ τὰ γλυπτὰ τους δὲν προτιμοῦσαν τὰ διάστικτα καὶ χρωματιστὰ μάρμαρα: *Haec sint dicta de marmoris scalptoribus summaque claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere et e Thasio, Cycladum insularum aequo, et e Lesbio; lividius hoc paulo*¹⁰.

Ὁ φιλόσοφος καὶ τραγικὸς ποιητῆς Σενέκας (περίπου 4-65 μ.Χ.) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὴν ἐποχὴ του, ὅποτε ἔλοι ἐπιζητοῦσαν τὴ ματαιόδοξή πολυτέλεια, τὰ μάρμαρα τῆς Θάσου, ποὺ ἄλλοτε τὰ ἐβλεπαν ὡς σπάνιο θέαμα στοὺς ναοὺς, τώρα περιέβαλλαν τὰ ρωμαϊκὰ κολυμβητήρια καὶ ἰχθυοτροφεῖα (πισίνες): *Pauper sibi videtur ac sordidus nisi parietes magnis et pretiosis orbibus refulserunt, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sunt, nisi illis undique operosa et in picturae modum variata circumlitio praetextitur, nisi vitro absconditur camera, nisi Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdedit, in quas multa sudatione corpora exsaniata demittimus, nisi aquam argentea epitonía fuderunt*¹¹.

Ὁ ποιητῆς **Στάτιος** (δεύτερο ἡμισυ τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ.) χρησιμοποιεῖ δύο φορὲς τὸ ὄνομα **Thasos** συνεχδοχικῶς ἀντὶ **marmor Thasium**, γεγονὸς ποὺ ὑποδηλώνει τὴ φήμη τῶν μαρμάρων τῆς Θάσου:

*non huc admissae Thasos aut undosa Carystos;
maeret onyx longe, queriturque exclusus ophites*¹².

*hic et Amyclaei caesum de monte Lycurgi
quod viret et molles imitatur rupibus herbas;
hic Nomadum lucent flaventia saxa Thasosque
et Chios et gaudens fluctus spectare Carystos*¹³.

Κατὰ τὸν Πλίνιο στὴ Θάσο ἐξορυσσόταν καὶ ἀμέθυστος λίθος, ἀλλὰ κατωτέρα καιοιότητος καὶ εὐτελέστερος, ὅπως ἐκεῖνος τῆς Κύπρου: *Principa-*

εἰς Günther A. Wagner - Gerd Weisberger (edd.), Antike Edel-und Buntmetallgewinnung auf Thasos, Bochum 1988, 232, 236-237, 240 καὶ Δημητρίου Εἰθ. Κουτρούμπα, op. cit., 193-194.

10. Plin. N.H. 36, 5, 44.

11. Sen. Epist. 86, 6· βλ. καὶ Gustav Friedrich Herzberg, Geschichte Griechenlands unter der Herrschaft der Römer, μέρ. Β', Halle 1868, 207.

12. Stat. Silv. 1, 5, 34-35.

13. Ibidem, 2, 2, 90-93.

*tum amethysti tenent Indicae, sed in Arabiae quoque parte, quae finitima Syriae Petra vocatur, et in Armenia minore et Aegypto et Galatia reperiuntur sordissimae autem vilissimaeque in Thaso et Cypro*¹⁴.

Ὁ Πausανίας μνημονεύει δύο ἀνδριάντες τοῦ Ἀδριανοῦ στὴν Ἀθήνα, οἱ ὅποιοι εἶχαν κατασκευασθῆ ἀπὸ μάρμαρο τῆς Θάσου: ... ἐνταῦθα εἰκάνες Ἀδριανοῦ δύο μὲν εἰσι Θασιου λίθου, δύο δὲ Αἰγυπτίου¹⁵.

Ὁ ἐπίσκοπος Σεβίλλης Ἰσιδώρος (600-636 μ.Χ.) κάνει λόγο γιὰ λατομεῖα ἀλλὰ καὶ ἐργαστήρια ἐπεξεργασίας τοῦ διάστικτου μὲ διάφορα χρώματα μαρμάρου τῆς Θάσου, ἡ ὁποία ἀκολουθοῦσε ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ τὶς Κυκλάδες: *Marmora autem, quae in officinis rupibusque gignuntur: ex quibus Thasius diversi coloris maculis distinctus, cuius primum usum insulae Cyclades dederunt*¹⁶.

Ἡ κλιματογεωλογία τῆς Θάσου καὶ τὸ ἐτήσιο ποσὸ βροχοπτώσεων εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξη πυκνῆς βλάστησης, λιβαδιῶν πρὸς βόσκηση ποιμνίων καὶ τὴν καλλιέργεια φυτῶν καὶ δένδρων. Ἔτσι τὸ νησί ἦταν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀλλὰ καὶ σὲ μεταγενέστερες ἐποχὲς κατάφυτο καὶ δασῶδες. Γι' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ ὄνομα **Θάσος**, ἀν δὲν εἶναι πελασγικὸ, προελληνικὸ, ἢ πρωτοελληνικὸ, ὅπως λέμε ἐμεῖς, καθὼς τὰ Ἄσσος, Κάσος κλπ.¹⁷, πιθανῶς σχετίζεται μὲ τὴ λέξη **δάσος**, ὅπως παρατηρήθηκε ἀπὸ παλαιά. Ὁπωσδήποτε ἐπρόκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα γιὰ ἓνα εὐφορο καὶ πλούσιο νησί, τοῦ ὁποίου ὁ πλοῦτος ἦτο παροιμιώδης, ὅπως δείχνει ἡ παροιμιώδης φράση τῆς Σούδας **Θάσος ἀγαθῶν**, τὴν ὁποία μνημονεύσαμε παραπάνω¹⁸.

Ὁ Βεργίλιος στὰ «Γεωργικὰ» του ἀναφέρει ὅτι στὰ ἐλαφρὰ χρώματα τῆς Θάσου ἐκαλλιεργοῦντο κλήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα παραγόταν φημισμένο κρασί:

*sunt Thasiae vites, sunt et Mareotides albae,
pinguibus hae terris habiles, levioribus illae*¹⁹,

Οἱ πολλὲς ποικιλίες σταφυλιῶν, τὴν καλλιέργεια τῶν ὁποίων εὐνοοῦσαν τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς Θάσου, συνέδεαν τὸ νησί μὲ τὸν ἀρχαῖο μῦθο ὅτι στὴ Θάσο κατοικοῦσε ὁ γυιὸς τοῦ Διονύσου **Στάφυλος**²⁰.

Ὁ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος μνημονεύει ὅτι στὴ Θάσο ὑπῆρχε ἓνα εἶδος

14. *Plin.* N.H. 37, 9, 40 (121).

15. *Πaus.* 1, 18, 6.

16. *Isid.* Orig. 16, 5, 12.

17. Βλ. *Friedrich von Hiller*, op. cit., 1311.

18. Βλ. ὑποσ. 1.

19. *Verg.* Georg. 2, 91-92.

20. Σοῦδα, s.v. Θάσος.

κλήματος ποὺ λεγόταν *θηριακόν*. Ἡ ὀνομασία δὲν φαίνεται νὰ σχετίζεται πρὸς τὴ νῆσο Θήρα, ὅπως ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ μπορούσε ἴσως νὰ εἰκασθῆ κανεὶς, ἀλλὰ πρὸς τὴ λέξη *θηρίον* στὴ σημασία ὄφεις, δηλητηριῶδες ἔρπετό. Τόσο τὸ σταφύλι ὅσο καὶ ὁ οἶνος αὐτοῦ τοῦ κλήματος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀντίδοτο κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν φιδιῶν: *apud eosdem (sc. Thasios) vitis theriaca vocatur, cuius et vinum et uva contra serpentium ictus medetur*²¹.

Συνεπῶς ἡ *vitis theriaca* (θηριακὴ ἄμπελος) εἶναι ἡ ἄλλως λεγομένη *θηριακὴ* (ἐννοεῖται ἀντίδοτος), τὴν ὁποία συναντοῦμε στὰ «Θεραπευτικὰ»²² τοῦ ἱατροῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Τράλλεων ποὺ ἐζήσε τὸν 6ο μ.Χ. αἰῶνα ἢ ἀνήκει στὰ *θηριακὰ φάρμακα* τοῦ Γαληνοῦ. Διαπιστώνομε δηλ. ἐδῶ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὅτι οἱ λέξεις ἀποτελοῦν τοὺς ἐπιμέρους πολύτιμους λίθους τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι ὁ λόγος ἔχει πρωταρχικὴ σημασία γιὰ τὰ πράγματα καὶ ὅλα τὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτα προτοῦ ὀνομασθοῦν. Ἔτσι τὸ εὐαγγελικὸν λόγιον «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος»²³ φαίνεται νὰ ἔχη καὶ αὐτὴ τὴ σημασία.

Κατὰ τὸν Πλίνιο τὸν Πρεσβύτερο μιὰ ποικιλία πολὺ γλυκοῦ σταφυλιοῦ, ποὺ ὀνομαζόταν *θασιακὴ*, ἐκαλλιεργεῖτο στὴν Αἴγυπτο. Τὸ σταφύλι μάλιστα αὐτὸ τὸ χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος: *Thasiam uvam Aegyptius vocat apud se praedulcem, quae solvit alvum*²⁴.

Τὸ εἶδος αὐτὸ σταφυλιοῦ φαίνεται ὅτι ἦταν τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο τὸ περίφημο σταφύλι ποὺ ἀναφέρει πάλι ὁ Πλίνιος ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο στὴν ἑλληνιστικὴ ρωμαϊκὴ Αἴγυπτο μαζὶ μὲ δύο ἄλλα ἐκλεκτὰ εἶδη σταφυλιῶν πρὸς παραγωγὴ ἑνὸς εἶδους αἰγυπτιακοῦ οἴνου: *in Aegypto hoc nascitur tribus generibus uvarum ibi nobilissimis, Thasio, aethalo, peuce*²⁵. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ σταφυλιοῦ αὐτοῦ ὡς *nobilissimum* (ὀνομαστότατο, ἐξαιρετο) μαρτυρεῖ ἤδη γιὰ τὴν ποιότητα καὶ τὴ φήμη τῶν ἀμπελοουργικῶν προϊόντων τῆς Θάσου.

Ἐνα εἶδος *θασιακῆς δάφνης*, ποὺ ἀπὸ τὸ μέσον τῶν φύλλων τῆς φύτρωνε ἓνα λεπτὸ φυλλαράκι σὰν κρόσσι, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸν Πλίνιο στοὺς κήπους λόγῳ τῆς ἰκανότητάς τῆς νὰ βλαστάνη ὑπὸ σκιὰν καὶ νὰ γεμίζη τὸν τόπο ὅπου φυτευόταν: *accedit in topiario opere Thasia (sc. laurus) ex-crescente in medio folio parvula veluti lacinia folii, et sine ea spadonina, mira opacitatis patientia, itaque quantalibet sub umbra solum implet*²⁶.

21. *Plin.* N.H. 14, 18 (22), 117.

22. *Θεραπευτικὰ* 5, 244.

23. Ἰω. 1, 1.

24. *Plin.* N.H. 14, 18 (22), 117.

25. *Ibidem*, 14, 7 (9), 74.

26. *Ibidem*, 15, 30 (39), 130.

Γιὰ τὰ μέταλλα τῆς Θάσου δὲν βρήκαμε μαρτυρίες Λατίνων συγγραφέων. Ἀλλά, ὅπως εἶναι γνωστὸ ἤδη ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο, τὸ νησί διέθετε μεταλλεῖα χρυσοῦ²⁷. Ἐκτὸς τοῦ χρυσοῦ ὅμως ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα μέταλλα, ὅπως ἄργυρος, χαλκός, μόλυβδος, σίδηρος, ψευδάργυρος²⁸. Δεδομένου δὲ ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, ἰδίως κατὰ τὸν 16ο αἰῶνα, ἐξήχοντο μέταλλα, κυρίως χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἀπὸ τὰ λατομεῖα στὸ βόρειο τμήμα τοῦ νησιοῦ²⁹, θεωροῦμε πιθανὸ ὅτι καὶ κατὰ τὴ ρωμαιοκρατία καὶ κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο γινόταν ἐξόρυξη μετάλλων στὴ Θάσο, μολονότι ἐμεῖς τουλάχιστον δὲν βρήκαμε τέτοιες μαρτυρίες στὶς ὑπάρχουσες πηγές ἢ δὲν ἔχουν ἴσως σωθῆ οἱ σχετικὲς πηγές.

β) Πολιτισμικὴ γνώση καὶ οἰκονομικὸ σύστημα.

Ἡ Θάσος εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ περίοδο ὀνομαστά ναυπηγεῖα μὲ πρῶτὴ ὕλη τὴν ἀφθονὴ ξυλεία τῶν πευκῶνων τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ μέταλλα τοῦ νησιοῦ. Τὰ ἐμπορικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦταν ἀναγκαῖα γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν προστασία τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν κτήσεών του (Περαία, ὑποτελεῖς νῆσοι). Ἔτσι δὲν φαίνεται καθόλου ὑπερβολικὴ καὶ τυχαία ἡ παράδοση ὅτι οἱ Θάσιοι ἐπινόησαν καὶ κατασκεύασαν πρῶτοι τὰ τελείως καλυμμένα μὲ κατάστρωμα πολεμικὰ πλοῖα (*longae naves constratae*), ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῶν ὁποίων διεξάγονταν οἱ ναυμαχίες, ἐνῶ προηγουμένως πολεμοῦσαν μόνον ἀπὸ τὴν πρύμνη καὶ τὴν πλώρη τῶν πολεμικῶν πλοίων.

Γράφει σχετικῶς ὁ Πλίνιος στὸν κατάλογο τῶν σχετικῶν μὲ τὴ ναυτιλία ἐφευρέσεων καὶ ἐπινοήσεων: *siderum observationem in navigando Phoenices, remum Copae, latitudinem eius Plateae, vela Icarus, malum et antenam Daedalus, hippegum Samii aut Pericles Atheniensis, tectas longas Thasii -anteas ex prora tantum et puppi pugnabatur*³⁰.

27. Ἡρόδ. 6, 47· πβ. Stanley Casson, Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926, 70.

28. A. Konze, Reise auf den Inseln des Thrakischen Meeres, Hannover 1860, 26· H. F. Tozer, The Islands of the Aegean, Oxford 1890, 305· Arthur Muller, La mine de l'acropole de Thasos, Thasiaca, BCH, Suppl. V (1979), 344· Bernard Holtzmann, Les mines de l'or à Thasos, Thasiaca, BCH, Suppl. V (1979), 345 καὶ Ernst Pernicka - Günther A. Wagner, Thasos als Rohstoffquelle für Bund- und Edelmetalle im Altertum, εἰς Günther A. Wagner - Gerd Weisberger (edd.), op. cit., 232, 236-237, 240.

29. Βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, 250· πβ. καὶ Πέτρον Ἀξιωτίδη, Ἡ Θάσος, Ἀθήναι-Θεσσαλονίκη 1928, 65-69.

30. Plin. N.H. 7, 56, 209.

Ἐνα ἄλλο προϊόν τῆς θασιακῆς γῆς κατασκευασμένο μὲ τὴν πολιτισμικὴ γνώση τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς οἰκονομίας τῆς ἦταν οἱ **ἀμφορεῖς-στάμνες** διαφόρων τύπων καὶ μεγεθῶν, τὰ **Θάσια σταμνία**³¹ ἢ **Θάσι' ἀμφορεῖδια**³² κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη, ἀπαραίτητα γιὰ τὴ διατήρηση καὶ τὸ ἐμπόριο ἐδωδύμων προϊόντων ὅπως τὸ λάδι καὶ κυρίως ὁ οἶνος. Τὰ πῆλινα αὐτὰ ἀγγεῖα κατασκευάζονταν σὲ ἐργαστήρια-ἐργοστάσια, θὰ λέγαμε, τόσο στὴ Θάσο ὅσο καὶ στίς ἀπέναντι κτήσεις-ἀποικίες τῆς, στὴ Νεάπολη (σημερινὴ Καβάλα), ποὺ ἰδρύθηκε τὸν 6ο αἰῶνα π.Χ., σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Περαίας κλπ.

Εἶδος θασιακοῦ ἀγγείου-φιάλης ὀνομαζόταν κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη ἀπλῶς **Θασία** καὶ περιεῖχε γλυκὸ κρασί³³.

Σύμφωνα μὲ ἀρχαῖες μαρτυρίες τὰ ἀγγεῖα τῆς Θάσου γεμᾶτα οἶνο, λάδι καὶ ἄλλα προϊόντα τοῦ νησιοῦ ἔφταναν μέχρι τὰ βόρεια παράλια τῆς **Ἀδριατικῆς**³⁴ καὶ τὸν **Ἰστρον** ἢ **Ἰστρίαν** καὶ ἄλλες περιοχὲς τοῦ Εὐξείνου Πόντου³⁵.

Ὁ **Θάσιος** (ἐνν. οἶνος) κατεῖχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σημαντικὴ θέση στὴν οἰκονομία τοῦ νησιοῦ καὶ προστατευόταν ἀπὸ εἰδικούς νόμους τῆς Θασιακῆς πολιτείας ποὺ ἀπαγόρευαν τὴν εἰσαγωγὴ ξένων οἴνων. Τὰ ἀγγεῖα-ἀμφορεῖς, στά ὅποια ἐφυλάσσετο, σφραγίζονταν μὲ τὴν ἐνδειξὴ **Θάσιον** ἢ **Θασίων**.

Ἐνῶ στοὺς νεώτερους χρόνους ἡ φυλλοξήρα καὶ ἡ ἐλιά περιόρισαν σημαντικὰ τὴν ἀμπελοκαλλιέργεια κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴ βυζαντινὴ περίοδο τὰ ἀμπέλια κατεῖχαν πολὺ μεγαλύτερη ἔκταση καὶ ὁ περίφημος θασιακὸς οἶνος ἦταν ἀρκετὰ ἀκριβὸς καὶ περιζήτητος στά συμπόσια³⁶ καὶ στίς αὐλὲς τῶν ἡγεμόνων τῆς ἐλληνοστικῆς, τῆς ρωμαϊκῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου³⁷.

Στὴ Ρώμη ἦταν γνωστὸς ὁ περίφημος οἶνος τῆς Θάσου, ὁ ὁποῖος συναγωνιζόταν τὸν φαλερνικό, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλίνιος: *quinque Thasi vini depromam, bina Falerni*³⁸.

31. **Θάσιον οἶνον σταμνίον** (Ἀριστοφ. Λυσ. 196).

32. Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 1119.

33. Σοῦδα, s.v. Θασία.

34. Βλ. *Stanley Casson*, op. cit., 314-315.

35. Βλ. *Δημοσθ.* Πρὸς Λάκρῖτον 35, 35 (935)· *Alexandru Avram*, op. cit., 404.

36. Ἀκόμη καὶ ὁ ἐγκρατέστατος Σωκράτης φέρεται νὰ λήη σὲ συμπόσιο: ... *νῦν τῷδε τῷ Θασίῳ οἴνω ἐντυχῶν οὐ διψῶν πίνω αὐτὸν* (Ξενοφ. Συμπ. 4, 41). Ἡ ἐξαγωγή βεβαίως θασιακοῦ οἴνου στὴν ἀμπελόφυτο καὶ πολυοἶνο Ἀττικὴ ὑποδηλώνει τὴν ἐκλεκτὴ ποιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴ «βιομηχανοποίηση» θὰ λέγαμε τοῦ προϊόντος αὐτοῦ τῆς Θάσου.

37. Βλ. *Yvon Garlan*, *Vin et amphores de Thasos*, Athènes 1988, 1-2, 5, 7, 17· πβ. *A. Konze*, op. cit., 26 καὶ *Πέτρον Ἀξιωτίδη*, op. cit., 81.

38. *Plin.* N.H. 14, 14 (16), 95· βλ. καὶ *Δημητρίου Ἐῶθ. Κουτρούμπα*, op. cit. 188.

Κατά τὸν Πλίνιο ἐπίσης δύο εἶδη θασιακοῦ οἴνου ἦταν τελείως ἀντίθετα, ἀφοῦ τὸ ἓνα προκαλοῦσε ὕπνο καὶ τὸ ἄλλο τὸν ἐδιωχγε: *Thasios duo genera vini diversa facere proditur, quo sompnus, concilietur, alterum vero quo fugetur*³⁹.

Ἄθηναιος μνημονεύει πολλάκις οἶνον *Θάσιον* καὶ μάλιστα διηθημένον, διυλισμένον, τὸν ὁποῖο ὅταν πιῆ κανεῖς, εὐθὺς ὑγυῆς γίνεται⁴⁰. Ἄλλοῦ ὁ ἴδιος συγγραφεὺς χαρακτηρίζει τὸν παλιὸ γλυκὸ οἶνο τῆς Θάσου, τῆς Χίου ἢ τῆς Λέσβου ὡς *νεκταροσταγῆ*⁴¹. Ὁ πολυετῆς οἶνος τῆς Θάσου, ὁ *Θάσιος*, ἦταν κατὰ τὸν ἴδιο συγγραφέα *γενναῖος*⁴², δυνατός, καὶ μάλιστα ὑπῆρχε ἰδιαίτερος τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖο πινόταν τὸ κάθε εἶδος οἴνου στὸν ἐλληνικὸ χῶρο κατὰ τὰ συμπόσια. Ὁ Χῖος καὶ ὁ *Θάσιος* οἶνος πίνονταν ἀπὸ μεγάλα ποτήρια-κύλικες, ποὺ οἱ ὑπηρέτες περιέφεραν στὰ συμπόσια ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ *Ἀττικὸς* οἶνος πινόταν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ ἀπὸ μικρὲς κύλικες. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀντιθέτως ἔπιναν ἀπὸ ξεχωριστὸ ποτήρι-κύλικα ὁ καθένας⁴³.

Ἀπὸ ἓνα εἶδος σταφυλιοῦ μὲ μικρὲς ρόγες καὶ μίσχο, τὸ ὁποῖο εὐδοκιμοῦσε στὴ Θάσο, ἀλλὰ μόνον σὲ παχιά ἐδάφη, παρήγετο γλυκὸς οἶνος, τὸν ὁποῖο ὀνόμαζαν ἐλαφρὸ ἐλληνικὸ καὶ ὁ ὁποῖος, ἐὰν διετηρεῖτο ἐπὶ ἔτη, γίνονταν βαθμιαίως στυφὸς καὶ ξηρὸς. Ἡ ποικιλία αὐτὴ σύμφωνα μὲ τὸν Πλίνιο μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴ Χίο ἢ τὴ Θάσο καὶ ἐκαλλιεργεῖτο καὶ στὴν Ἰταλία: *Vina primo dulcia austeritatem annis accipiunt ... cetera advenere. e Chio Thasove Graecula non inferior Aminaeis bonitate, praetenera acino, et uva tam parva ut nisi pinguissimo solo colere non prossit*⁴⁴.

Ἐδῶ βλέπομε δηλ. ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ κοινωνικο-πολιτισμικὸ φαινόμενο τῆς διακίνησης τῶν προηγμένης τεχνολογίας πολιτισμικῶν ἀγαθῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἑσπερίας ἀκολουθοῦσε ἀντίστροφη φορὰ ἀπὸ τὴ σημερινή, διότι ἡ πολιτισμικὴ στάθμη τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ὑπερτέρα τῆς Δύσεως.

Σὲ ἄλλο χωρίο τοῦ ὁ **Πλίνιος** ἀναφέρει πρῶτον τὸν οἶνον τῆς Θάσου μεταξὺ τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας παραγομένων ἐξαιρετικῶν προϊόντων τῆς ἀμπέλου: *Nunc simili modo transmarina dicemus. in summa gloria post Home-*

39. *Plin.* N.H. 14, 18 (22), 117· πβ. *Franz von Loher*, *Griechische Küstenfahrten*, Bielefeld und Leipzig 1876, 111.

40. *Ἀθῆν.* 1, 28 d.

41. *Ibidem*, 1, 28 f.

42. *Ibidem*, 1, 29 c.

43. *Ibidem*, 11, 463 e.

44. *Plin.* N.H. 14, 2 (4), 24-25.

*rica illa, de quibus supra diximus, fuere Thasium Chiumque, ex Chio quod Ariusium vocant*⁴⁵.

Ὁ συσχετισμὸς τῶν ὀμηρικῶν οἴνων μὲ τὸν μεταγενέστερο θασιακὸ οἶνο πού κάνει ὁ Πλίνιος, συναντᾶται καὶ στὸ Μέγα Ἑτυμολογικὸ λεξικό, ὅπου στὸ λῆμμα Θάσος διαβάζομε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀποκαλοῦσαν Θάσιον καὶ τὸν γλυκύτατο Κικόνιο οἶνο τοῦ Ὀμήρου: *καὶ τὸν Κικόνιον οἶνον, ὃν καὶ Ὀμηρος συνίστησιν ἡδιστον εἶναι, τοῦτον δὲ Ἕλληνες Θάσιον ὠνόμασαν διὰ τὸ ἐπιχειεῖσθαι τῇ νήσῳ Θάσῳ*⁴⁶.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ νομίζωμε ὅτι ἡ ἐρμηνεῖα αὐτῆ τῆς ὀνομασίας Θάσιος οἴνος δὲν εἶναι ὀρθή. Δηλ. ὁ Κικόνιος οἶνος, δηλ. ὁ οἶνος πού παραγόταν στὴν περιοχὴ τῶν Κικόνων, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Ἐβρου, δὲν ὀνομάστηκε Θάσιος, διότι ἡ χώρα προελεύσεώς του βρισκόταν ἀπέναντι τῆς Θάσου, ἀλλὰ διότι ἡ περιοχὴ αὐτῆ (ὅπως καὶ ἡ πέραν τοῦ Νέστου Περαία) ἔγινε κτήση τῆς Θάσου καὶ τὸν οἶνο ἐμπορεύοντο Θάσιοι. Διότι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες ἡ Θάσος ἦτο ἰσχυρότερη καὶ σημαντικώτερη τῆς ἀπέναντί της ἡπειρωτικῆς χώρας, πού ἐκηδεμονεῦτο ἀπὸ τῆς Θάσο κατ’ ἀντίστροφη φορὰ τῆς σημερινῆς καὶ πρὸς ἐπιβεβαίωση τῆς σοφῆς ρήσης τοῦ Ἡρακλείτου ὅτι τὰ πάντα ρεῖ, πάγιον δ’ οὐδὲν μένει⁴⁷.

Παρόμοια ἐσφαλμένη κατὰ τὴ γνώμη μας ἐρμηνεῖα συναντοῦμε καὶ σὲ ἑλληνικὲς πηγές γιὰ ἓνα ἄλλο προϊόν τῆς Θάσου, τὰ ἀμύγδαλα. Συγκεκριμένα στὸ Μέγα Ἑτυμολογικὸν καὶ στὸ *Gudianum* διαβάζομε: *Θάσια, τὰ ἀμύγδαλα· ἀπὸ τοῦ θάσσον τὸν καρπὸν προϊέναι· πρῶμα γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα*⁴⁸. Καὶ *Θάσια, τὰ ἀμύγδαλα, ἀπὸ τοῦ θάσσον καρπεύειν· πρῶμα γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα· θάσσον οὖν κατ’ ἀποβολὴν τοῦ σ*⁴⁹.

Στὶς ἀνωτέρω περιπτώσεις νομίζομε ὅτι τὸ **Θάσια** εἶναι ἀπλῶς οὐσιαστικοποιηθὲν ἐπίθετο κατὰ παράλειψη τῆς λέξεως **ἀμύγδαλα**. Ἡ ἄποψη αὐτῆ φαίνεται ὅτι στηρίζεται καὶ ἀπὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου, ὅπου **Θάσια** δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἀμύγδαλα ἢ καρύδια: ... ἀλλ’ ὅσα καὶ Θάσια καὶ μύρα καὶ πεπτὰ καὶ κροκητὰ τῆς ξουθοπτέρου πελάνῳ μελίσης ἀφθόνως δεδευ-

45. *Ibidem*, 14, 7 (9), 73.

46. Ἑτυμ. Μέγα, s.v. Θάσος.

47. Καθ’ Ἡράκλειτον ἂν ἡγοῦντο τὰ ὄντα ἰέναι τε πάντα καὶ μένειν οὐδὲν (Πλάτ. Κρατ. 401 D)· λέγει πού Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει, καὶ ποταμοῦ ῥοῆ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς δις ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης (Πλάτ. Κρατ. 402A)· βλ. G. S. Kirk, Heraclitus. The cosmic fragments, Cambridge 1962, 369· Hermann Diels, Die Fragmente der Vorsokratiker, elfte Auflage von Walther Kranz, τόμ. 1, Zürich-Berlin 1964, 145.

48. Ἑτυμ. Μέγα, s.v. Θάσια.

49. *Etymol. Gudianum*, s.v. Θάσια.

μένα' (= Εὐρ. fragm. 467) ζητοῦσιν αἱ τῶν ἀπολαυστικῶν ὀρέξεις⁵⁰.

Ἄλλωστε καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς Θάσου ὀνομάζονται μὲ τὸ οὐσιαστικοποιημένο ἐπίθετό τους, ὅπως τὸ *Θασία*, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸν Ἀθήναιο, τὸν Ἡσύχιον⁵¹ καὶ τὴ Σοῦδα ἐσήμαινε εἴτε εἶδος ἄλμης ἢ σάλτσας γιὰ τὰ ψημένα ψάρια εἴτε ῥαφανίδας (ραπανάκια): τοὺς γὰρ εἰς τὸ ἀπανθρακίζειν ἐπιτηδεῖους ἰχθύς εἰς ἄλμην ἀνέβαπτον, ἣν καὶ *Θασίαν* ἐκάλουν *ἄλμην*⁵². Ἰδίως δ' οὕτως ἐκαλοῦντο ἄπλυτοι ῥαφανίδες, ἃς καὶ *Θασίας* ὀνόμαζον⁵³. ...ὅτι *Θάσιοί* τινες ῥαφανίδες λέγονται ... οἱ δὲ *Θάσιον βάμμα* φασὶ λέγεσθαι. οἱ δὲ τὴν λεγομένην θερμοπότιδα ἢ *Θασίαν ζωμάλμην*, εἰς ἣν ἀπέβαπτον τὰ ἠθρακωμένα τῶν ἰχθύων⁵⁴.

Ὅμοιος καὶ στὴ λατινικὴ γλῶσσα τὸ ἐπίθετο *Thasiae* χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε μόνο του καὶ ἐννοεῖται ἡ λέξις *nuces* (= κάρυα, καρύδια) ἢ *amygdalae*. Ἔτσι στὸν Πλίνιον λ.χ. διαβάζομε ὅτι στὴν Ἰταλία εἶχαν μεταφερθῆ καὶ ἐκαλλιεργοῦντο «*Thasiae*»: *Nunc Thasiae et Albenses celebrantur et Tarentinarum duo genera*⁵⁵, ὅπου μάλιστα δὲν εἶναι σαφές ἂν ἐννοοῦνται *nuces* (κάρυα, καρύδια) ἢ *amygdalae* (ἀμύγδαλα)⁵⁶. Στὸν Αὔλο Γέλλιο, συγγραφέα τοῦ β' αἰῶνος μ.Χ., ἀντιθέτως διαβάζομε: *nuces Thasiae*⁵⁷.

Σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ Πλινίου στὴ Θάσο φύτευαν ἀνάμεσα στὰ κλήματα τῶν ἀμπελιῶν τὸ φυτὸ ἐλλέβορο (κοινῶς σκάρφη, ποὺ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φάρμακο κατὰ τῆς παραφροσύνης) ἢ τὸ δασικὸ ἀγγούρι (πικραγγουριά) ἢ τὸ φυτὸ σκαμμωνία. Λόγω τῆς ἀπορροφήσεως συστατικῶν ἀπὸ τὶς ρίζες τῶν φυτῶν αὐτῶν τὰ κλήματα παρῆγαν ἓνα σταφύλι ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρασκευαζόταν ὁ λεγόμενος φθόριος οἶνος, ὁ ὁποῖος προκαλοῦσε ἐκτρώσεις: *Sic et helleborum seritur in Thaso aut cucunis silvester aut scammonia, quod vinum phthorium vocatur, quoniam abortus facit*⁵⁸.

Ἐνα ὑποπροῖον τοῦ οἴνου, τὸ *ξίδι τῆς Θάσου*, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸν Πλίνιο στὴ φαρμακευτικὴ γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ κολλυρίου-ἀλοιφῆς *ιερακίου καὶ χαπιῶν*, ποὺ ἦταν ἐξαίρετο φάρμακο γιὰ πολλὰ ἀσθένειες τῶν

50. Πλούτ. Ἡθικ. 1097 D.

51. Ἡσύχ. s.v. *Θασία*.

52. Ἀθήν. 7, 329 b. Βλ. καὶ Πολυδ. 6, 63. Κατὰ τὸν Ἀθήναιο στὰ ἐκλεκτὰ ἀλιεύματα τῆς Θάσου συγκαταλέγονταν τὰ χταπόδια (7, 318 κ.εξ.), οἱ σκορπιοὶ καὶ τὰ μπαρμπούνια (7, 321 a καὶ 7, 325 e).

53. *Ibidem*, 2, 56 e.

54. Σοῦδα, s.v. *Θασία*.

55. *Plin.* N.H. 15, 22 (24), 90.

56. Βλ. *Λημητρῶν Εἶθ. Κουτρούμπα*, op. cit., 192.

57. *Gell.* 6, 16, 5.

58. *Plin.* N.H. 14, 16 (19), 110.

ματιῶν καὶ ἄλλες: *haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedii contra initia glaucomatum et suffusionum, contra caliginis aut scabritias et albugines et genarum vitia*⁵⁹.

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Θασίους τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου (41-54 μ.Χ.), στὴν ὁποία ἀρνεῖται νὰ τοῦ κτίσουν στὴ Θάσο ναὸ, κάνει λόγο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ προνομίων ὑπὲρ τῶν ἐξαγωγέων σίτου ἀπὸ τὸ νησί⁶⁰. Συνεπῶς τὸ νησί παρῆγε καὶ σημαντικὴ ποσότητα σίτου, ὁ ὁποῖος συμπεριλαμβανόταν στὰ ἄλλα ἐξαγωγίμα προΐοντα: οἶνο, μάρμαρα, μέταλλα, ξυλεία, ξηροὺς καρπούς, λάδι, τὰ ὁποῖα οἱ πλούσιοι γαιοκτῆμονες, οἱ ἰδιοκτῆτες ἐργαστηρίων —ἐργοστασίων ἢ βιομηχανικῶν ἐργαστηρίων θὰ λέγαμε— καὶ οἱ ἔμποροι προωθοῦσαν στὸ ἐξωτερικό. Τὰ προΐοντα αὐτὰ ἔφταναν σὲ ὅλη τὴ Μεσόγειο, στὶς παρευξείνιες χῶρες καὶ στὶς χῶρες τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ὅπως μαρτυροῦν τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα⁶¹ καὶ τὰ νομίσματα τῆς Θάσου⁶².

Μάλιστα τὸ τετραδράχμο τῆς πλούσιας σὲ μεταλλεύματα ἐλεύθερης Πολιτείας τῆς Θάσου μετὰ τὸ 148 π.Χ., ὅποτε ἡ Μακεδονία ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία καὶ ἔπαψε νὰ κόβη τὴ μεγάλη ποσότητα τετραδράχμων ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη, ἐπῆρε τὴ θέση τοῦ μακεδονικοῦ νομίσματος⁶³.

Ἀργότερα ἐπὶ ρωμαιοκρατίας συναντῶνται στὴ Θάσο, ἡ ὁποία διέθετε δικό της νομισματοκοπεῖς, νομίσματα μὲ λατινικὲς ἐπιγραφές⁶⁴.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐξετασθέντα κείμενα καὶ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα ἡ Θάσος, ἡ ὁποία ὡς ἀποικία τῆς Πάρου εἶχε δεχθῆ ἀπὸ πολὺ ἔνωρις τὴν ἐπίδραση τοῦ κυκλαδικοῦ καὶ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ, διακρινόταν καὶ κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ περίοδο σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀκολουθήσει τὴν παράδοση τῆς ὁμοίας περιόδου σὲ προΐοντα καὶ κλῆμα μητροπόλης της: γλυπτικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, οἰνοποιεῖα, ναυπηγική.

59. *Plin. N.H.* 34, 11 (27), 114.

60. Βλ. *Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν*, op. cit., 150 καὶ 155.

61. Βλ. καὶ *Alexandru Avram*, op. cit., 405.

62. Βλ. *Friedrich von Hiller*, *Thasos*, R.E. σειρά β', τόμ. V, Stuttgart 1934, στ. 1320-1321.

63. Βλ. *Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν*, op. cit., 148.

64. Βλ. *Olivier Picard*, *Trésors et circulation monétaire à Thasos du IV au VII siècle après J.C.*, BCH, Suppl. V (1979), 411 κ.εξ.

Στὸ νησί, ἀλλὰ καὶ στὶς ἔξω κτήσεις του πιθανώτατα, ὑπῆρχαν βιοτεχνίες-βιομηχανίες θὰ λέγαμε- μαρμάρου, ξύλου, ἀγγειοπλαστικῆς, μεταλλουργίας καὶ μεταλλοτεχνίας, οἴνοποιίας, ἐλαιουργίας, ναυπηγικῆς καὶ ἄλλες πρὸς παραγωγή προϊόντων τῆ βοηθεία βέβαια τῶν ζωντανῶν μηχανῶν τῆς ἀρχαιότητος, πού ἦσαν οἱ δοῦλοι⁶⁵.

Τὰ προϊόντα αὐτά, ὅπως καὶ ἄλλα (σιτάρι, ἀμύγδαλα καὶ καρύδια, μέλι κλπ.) πού διακινουῦσαν ἔμποροι πρὸς πολλὰς κατευθύνσεις, ἐξασφάλιζαν στὸ νησί σημαντικὸ πλοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαῖο ὑλικὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴ δημιουργία ἀνωτέρας στάθμης καλλιτεχνημάτων καὶ κομψοτεχνημάτων (ναοί, ἀνδριάντες, ἀγορά, κοσμήματα κλπ.)⁶⁶ καὶ γιὰ τὴν ἀνάδειξη πλείστων Θασίων εἰκαστικῶν καλλιτεχνῶν, ποιητῶν καὶ διανοητῶν.

SUMMARY

Aspects of the cultural structure of Thasos through latin texts

In this paper texts are examined from which results material connected with cultural categories, which are classified into ecological and economic system as well as cultural knowledge.

Particularly, these texts include elements of cultural artifacts related to ecology and environmental determinism [utensils, medicine and pharmacology, decorative arts, agricultural life, vine growing (kind of land-soil)]; also, technological elements, technique, handicraft, economic exchange, economy of market and commerce (Italy, Ephesos, Egypt), weights and measures, shipbuilding, wine making, etc.

These elements compose a cultural knowledge (structure, etc., minerals, sculpture, etc.), a research which considered to be necessary

65. Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα τῶν δούλων ὑποστήριξαν μὲν θεωρητικὰ καὶ ἀρκετοὶ φιλόσοφοι, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού διακήρυξε καὶ ἐφάρμοσε στὴν πράξη τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσότητα τῶν δούλων ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ χριστιανισμός: οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλληνι, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῳ πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (*Καὶνὴ Διαθήκη*, Γαλ. 3, 28).

66. Βλ. ἐνδεικτικῶς *C. Fredrich*, Thasos, Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athen, Abteil. 33 (1908), 235 καὶ *Anne-Kathrein Massner*, Corona Civica, Priesterkranz oder Magistratsinsigne? Bildnisse thasischer Theoroi? *ibidem*, 103 (1988), 239.

in order that a particular side of the spectrum of the ancient culture of Thasos be better underlined.

From these elements emerges the employment of cultural system, which shows an adaptation to the natural and social environment. We observe a cluster of cultural categories and designs, which prove not only the way of survival, but also the development and the form of survival of its people. And, it is an axiom that wherever we meet a social behavior we also have a natural workshop.

Evidences under consideration move mainly into the period of the Roman sovereignty and afterwards.

As it results from the into consideration texts and historical data, Thasos, which was a colony of Paros, has accepted the influence of Cycladian and Ionian culture very early, was also distinguished during the Roman period in many sectors of human activities, following the same tradition of the metropolis in producing such items related to sculpture, pottery, wine making and shipbuilding as well as in climate.

These products as well as other items (wheat, almonds, honey, etc.) which were transported to other places by merchant, secured for the island not only much prosperity, but also the necessary basic material for the creation of high level works of art and nick -knacks (churches, statues, market, jewelry, etc.) as well as the distinction of many Thasian artists, poets and scholars.

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".